

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ
МИКОЛИ ЯРМАЧЕНКА НАПН УКРАЇНИ

ПРОГРАМА З КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВОЇ РОБОТИ

СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВЕ ОРІЄНТУВАННЯ

(варіативний модуль «Подорож у життя»)

**для 5-10 класів спеціальних закладів загальної
середньої освіти для дітей із порушеннями
інтелектуального розвитку**

Автор: Міненко А.В., кандидат психологічних наук, психолог
центру соціально-психологічної реабілітації;

Укладач: Мякушко О.І., старший наук. співробітник відділу
освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку Інституту
спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН
України

«Схвалено для використання в освітньому процесі» (протокол № 4 засідання комісії зі спеціальної педагогіки від 17.08.2022, зареєстровано в Каталозі навчальної літератури та навчальних програм за № 6.0050-2022)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Одним з головних завдань шкільної освіти на сучасному етапі є створення сприятливих умов для всебічного розвитку дитини, її здібностей, компетентностей та наскрізних умінь, що забезпечують її готовність до життя в демократичному й інформаційному суспільстві.

Весь процес навчання та виховання спрямований на те, щоб забезпечити його соціальну адаптацію в суспільство

Відповідно, кожній особливій дитині, і насамперед дитині з інвалідністю, необхідно допомогти отримати максимально можливу незалежність у рамках задоволення нею основних життєвих потреб, оволодіти необхідними вміннями, що дозволять їй обслуговувати себе та виконувати соціально значиму роботу.

Для становлення компетентностей дитини з інтелектуальними порушеннями в напрямку вирішення проблеми їх соціальної адаптації до сучасного середовища важливого значення набуває розвиток, зокрема, їх потенційних пізнавальних можливостей, прищеплення трудових умінь, корекція поведінки та формування навичок до регуляції власної поведінки й діяльності (прояву самостійності, активності, цілеспрямованості й відповідальності).

Нові підходи і тенденції в освіті зумовлюють зростання державного й наукового інтересу до проблеми навчання та виховання дітей шкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку, сприяючи в тому числі й створенню нових освітньо-корекційних програм із соціально-побутового орієнтування. Актуальність вирішення цих завдань також підсилює факт збільшення кількості дітей з інтелектуальними порушеннями помірного (та важкого ступеня) у спеціальних закладах загальної середньої освіти, що пов'язано зі стрімким розвитком інклюзивної освіти, який сприяв інтеграції дітей з інтелектуальними порушеннями легкого ступеня у загальноосвітню школу.

Діти ж з більш важкими порушеннями інтелекту, часто ще й на фоні множинних порушень психофізичного розвитку, мають велику кількість обмежень. Багато хто з них не може вільно пересуватися, самостійно задовольняти особисті потреби, набувати досвіду діяльності, наслідувати соціальну поведінку, ініціювати і підтримувати соціальну взаємодію.

Втім, ці діти мають власні особливі здібності, мають свій власний темп і ритм розвитку, що обумовлює пошуки альтернативних шляхів їх розвитку та визначення вимог, адекватних їх можливостям.

Соціальна адаптація є механізм соціалізації, що дозволяє дітям з інтелектуальною недостатністю брати якомога активну участь у посильній праці, у суспільному житті, долучатися до соціального та культурного життя в суспільстві.

У спеціальному закладі загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку це завдання розглядається в системі корекційних занять з соціально-побутового орієнтування. Програма з соціально-побутового орієнтування «Подорож у життя» є варіативним модулем. Зокрема, програма може використовуватись і як допоміжний засіб у реалізації змісту корекційно-розвиткової програми «Соціально-побутове орієнтування», і як самостійна корекційно-розвиткова програма (йдеться про використання програми у Центрах соціально-психологічної реабілітації, батьками).

Метою варіативного модуля корекційно-розвиткової програми з соціально-побутового орієнтування “Подорож у життя” є соціальна адаптація школярів з інтелектуальною недостатністю шляхом формування їхньої соціальної компетентності.

Цілями та завданнями даної програми є:

- практична підготовка учнів до самостійного життя;
- формування навичок і умінь щодо організації свого побуту, поведінки та спілкування в типових життєвих ситуаціях;
- підвищення загального рівня розвитку учнів;
- допомога учням в усвідомленні власної відповідальності за свою безпеку і здоров'я;
- формування в учнів статевої самосвідомості як основи культурної поведінки, їх сексуальне виховання;
- формування мотиваційної сфери гігієнічної, безпечної та культурної поведінки, спрямованої на здоровий образ життя поведінки;
- допомога учням у оволодінні нормами і правилами безпечної і культурної поведінки у соціальному середовищі.

Формування соціально – побутової компетентності здійснюється під час занять із соціально побутової орієнтуванні, у яких вихованці отримують знання про різноманітні сфери життя і діяльності, набувають *базових практичних навичок і умінь*, які необхідні для свідомого і самостійного (наскільки це можливо) вирішення ними власних різноманітних життєвих проблем, зокрема: користування транспортом, засобами зв'язку, організації власного дозвілля і побуту, виконання норм і правил культурної поведінки в суспільстві, родині, формування понять про сімейні стосунки та родину та формування усвідомленого, відповідального ставлення до міжособистісних стосунків та планування власного сімейного життя.

Враховуючи психологічні особливості школярів з порушенням інтелектуального розвитку (уповільнений темп формування знань, інтелектуальну пасивність дітей та підвищену їх стомлюваність у процесі інтелектуальної діяльності), цей процес здійснюється протягом тривалого часу, вимагає особливих зусиль, терпіння та наполегливості з боку як самих дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, так і педагогів, які надають їм допомогу та підтримку.

Специфіка розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями позначається й у особливостях використання педагогічних технологій, що полягає у дещо уповільненому темпі (особливо на початковому етапі вивчення нового матеріалу) навчання дітей, ширшій наочній та словесній конкретизації змістових положень, застосуванні великої кількості вправ, виконання яких спирається на прямий показ прийомів рішення та поступовому скороченні допомоги з боку дорослого.

Вирішення завдань програми «Подорож у життя» відбувається переважно шляхом практичних завдань, моделювання ситуацій, бесід і екскурсій та має чітку послідовність у організації занять з певної теми, як-от:

- 1) бесіда на тему та практичні завдання (з наочним матеріалом);
- 2) моделювання ситуації або екскурсії (подорожі);
- 3) складання чіткого плану подорожі, екскурсії з розподілом обов'язків (якщо необхідно);
- 4) здійснення екскурсії, подорожі, заходу тощо;
- 5) обговорення, аналіз здійсненої подорожі, екскурсії, заходу.

Перевагою варіативного модуля корекційно-розвиткової програми «Подорож у життя» є те, що черговість тем занять, зазначених у змісті програми, вчитель може обирати на власний розсуд, згідно із навчальним планом. Втім не рекомендується змінювати послідовність у організації занять, яка складається з описаних вище п'яти основних етапів (приклад алгоритму корекційно-розвиткових занять поданий після програмового змісту).

Курс з соціально-побутового орієнтування має інтегративний характер, оскільки він містить відомості з кількох сфер життя людини і через це повинен мати своє логічне продовження на заняттях з іншими спеціалістів та у системі позакласної роботи. Тож узгодженість дій вчителя, вихователя, психолога та батьків дітей, їх контакт між собою, інформованість про роботу один одного, скоординованість планів роботи є основною умовою ефективності цієї програми. Зв'язок з навчанням здійснюється за принципом випереджаючої, паралельної та подальшої взаємодії. Взаємодія вчителів, вихователів, психологів та батьків передбачає відстрочене у часі повторення пройденого на заняттях матеріалу, розширення і збагачення досвіду учнів, автоматизацію умінь, формування навички застосування отриманих знань та умінь у новій ситуації.

На корекційно-розвиткових заняттях необхідно знайти правильний тон спілкування з учнями, говорити доступною мовою, але не уникати виправданого застосування термінів, необхідних для вивчення конкретної теми. Для прикладу, після програмового змісту наведені орієнтовні плани бесід з учнями на різні теми і, зокрема, бесіди щодо сексуального виховання підлітків з порушеннями інтелектуального розвитку (для педагогів, вихователів, психологів та батьків).

Методика роботи з дітьми будується у напрямі особистісно-орієнтованого підходу до учнів. Тож під час проведення занять із соціально-побутової орієнтування головний акцент слід робити на особистісне ставлення кожного учня до матеріалу, що вивчається, виявляти до особистості учня щирий інтерес, співпереживати та радіти разом із ним. Адже помічено, що отримані знання, підкріплені емоцією (радості, значущості власного досвіду тощо), проходять набагато глибше та закріплюються надовго.

Кількість годин, необхідних на проходження того чи іншого етапу вивчення теми визначається вчителем (вихователем) в залежності від можливостей учнів.

Ще однією перевагою програми є диференціація очікуваних результатів за нозологічним принципом, йдеться про інтелектуальні порушення легкого та помірною ступеня.

ЗМІСТ

5-й клас

Кіль-ть год.	Пропонований зміст корекційно- розвиткових занять	Очікувані результати навчання	
		Учень з порушеннями інтелекту легкого ступеня може навчитися:	Учень з порушеннями інтелекту помірного ступеня може навчитися:
	<p><i>Вступне заняття.</i></p> <p>Правила поведінки на занятті.</p> <p>Прізвище та ім'я своє й інших учнів.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Розуміти правила заняття, намагатися їх дотримуватись. – Знати, називати й написати своє ім'я та прізвище. Знати й називати імена інших учнів класу. 	<ul style="list-style-type: none"> – Розуміти основні правила заняття, за допомогою педагога їх дотримуватись, вибирати піктограми, що зображують правила заняття. – Реагувати на своє ім'я. Вибирати своє ім'я та прізвище, написане на карточці. Знати імена інших учнів класу.
	<p><i>Що робити, якщо загубився?</i></p> <p>Домашня адреса.</p> <p>Адреса та номер школи.</p> <p>Імена батьків (осіб, що їх замінюють), відповідальних осіб (вчителя, вихователя).</p> <p>Поведінка дитини у ситуаціях, якщо вона заблукала, загубилася або відстала від класу, змодельованій на</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Знати, називати й писати свою домашню адресу, адресу та номер школи. – Знати, називати імена батьків (осіб, що їх замінюють), відповідальних осіб (вчителя, вихователя). – Звертатися за допомогою у змодельованій ситуації (до поліцейського, охоронника у супермаркеті, жінки з дитиною на зупинці), формулювати запитання, знати як ввічливо звернутись до незнайомої людини. 	<ul style="list-style-type: none"> – Знати (називати), знаходити картку з написом: своєї домашньої адреси, адреси та номеру школи, імен батьків (осіб, що їх замінюють), відповідальних осіб (вчителя, вихователя). – Вибирати малюнок із зображенням ситуації, коли дитина загубилася. – Вибирати зображення людей, до яких можна звернутись за допомогою (<i>до поліцейського, охоронника у супермаркеті, жінки з дитиною на зупинці, касира у магазині</i>). – Знати, де (<i>у кармані, у портфелі, на руці</i>) знаходиться його власна картка з його ім'ям,

	<p>занятті у класі та змодельованій у реальних умовах (у супермаркеті, музеї, у транспорті тощо).</p>		<p>адресою й телефоном батьків / осіб, що їх замінюють).</p> <ul style="list-style-type: none"> – Викладати малюнки (завчасно підготовлені свої фотокартки) у послідовності дій в ситуації, коли дитина загубилась.
	<p><i>Користування транспортом.</i> Види транспорту (автобус, маршрутка, тролейбус, трамвай, метро, велосипед, автомобіль, поїзд, літак). Маршрут проїзду до школи-інтернату. Поведінка у транспорті. Оплата проїзду (за допомогою Е-квитків з QR-кодом, транспортної картки тощо). Правила дорожнього руху.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Знати (на занятті й у реальних ситуаціях) види транспорту та їх відмінності. – Знати, називати маршрут до школи-інтернату (<i>номер автобуса, назва зупинки, пересадки, пішохідний маршрут</i>) і в зворотному напрямку додому. – Знати, називати, дотримуватися правил поведінки у громадському транспорті (<i>правил посадки, купівлі, поповнення і валідації Е-квитка (карти льотника, посвідчення), поведінки в салоні й при виході</i>). – Знати, називати й дотримуватися основних правил дорожнього руху для пішоходів (<i>як і де переходити дорогу, облаштовані зупинки для громадського транспорту</i>). – Знати, називати й дотримуватись основних правил пересування на велосипеді (<i>де можна їздити на велосипеді, як поводитись, коли поруч пішоходи, я переходити дорогу з велосипедом</i>). 	<ul style="list-style-type: none"> – Знати, намагатися назвати, вибрати на зображеннях назви різних видів транспорту. – З допомогою педагога (з опорою на фотокартки) впізнавати й показувати маршрут до школи-інтернату. – З допомогою педагога дотримуватися правил поведінки у громадському транспорті. – Диференціювати кольори світлофору, знати, на який колір можна переходити дорогу. – Виконувати основні правила дорожнього руху.

<p><i>Здійснення покупок.</i> Види торгівельних споруд (магазини, супермаркети, кіоски, ринки). Їх призначення й відмінності. Обслуговуючий персонал (продавці, касири, консультанти, охоронники). Порядок купівлі товарів у супермаркеті.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Знати, називати й вибирати на картках із зображенням різних видів торгівельних споруд (<i>магазини, супермаркети, кіоски, ринки</i>). – Знати, називати призначення (<i>за видами товарів</i>) й відмінності торгівельних споруд (<i>за кількістю товарів та асортименту, з товарним чеком чи без, за організацією процесу торгівлі</i>). – Знати й називати назви торгівельних споруд поряд зі своїм домом. – Знати й називати назви обслуговуючого персоналу у супермаркеті (<i>касири, консультанти, охоронники</i>). – Називати й дотримуватись порядку купівлі товарів у супермаркеті (<i>підготувати список необхідних продуктів, зайти до супермаркету, взяти кошик, знайти вивіски-назви необхідних відділів, покласти до кошика необхідну кількість товарів, розрахуватись на касі, взяти чек, скласти товари у свій пакет</i>). 	<ul style="list-style-type: none"> – Вибирати зображення різних видів торгівельних споруд. – Знати, вибирати зображення тих торгівельних споруд, які зазвичай відвідує сім'я дитини. – Знати, вибирати зображення й написи назв обслуговуючого персоналу. – За допомогою педагога дотримуватись порядку купівлі товарів у супермаркеті (<i>орієнтується у списку продуктів зі слів або малюнків, бере кошик, з допомогою педагога знаходить у супермаркеті необхідний товар, іде з кошиком до каси, з допомогою педагога розраховується за продукти, бере чек, складає у пакет</i>).
<p><i>Поведінка за столом під час чаювання</i> (у класі, у гостях). Порядок сервірування</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Знати, називати, викладати послідовно піктограми (зображення) порядку сервірування столу для чаювання, виконувати самостійно (з опорою на 	<ul style="list-style-type: none"> – За вербальною інструкцією знаходити необхідне зображення (піктограму) тієї чи іншої дії підчас чаювання, необхідного предмету (посуд, прибори, серветки, меблі).

<p>столу для чаювання. Правила етикету (поведінка хлопців з дівчатами), поведінка за столом, користування серветкою, уміння акуратно їсти і пити, користуючись приборами. Прибирання столу після чаювання.</p>	<p>пiктограми) сервірування. – Дотримуватися правил етикету (<i>хлопці підставляють стільці дівчатам, дівчата наливають чай хлопцям</i>), самостійно користуватися серветкою, уміти акуратно пити і їсти, користуючись приборами. – Прибирати зі столу після чаювання (у гостях допомагати господині прибирати зі столу).</p>	<p>– За допомогою педагога викладати послідовність дій у процесі сервірування столу до чаювання, з допомогою педагога сервірувати стіл. – Намагатися акуратно їсти, пити і дотримуватися правил поведінки за столом, з допомогою педагога користуватися серветкою та прибирати зі столу. – З допомогою педагога прибирати за собою, якщо не вдалося їсти акуратно.</p>
<p><i>Відвідування місць культурного відпочинку (кіно, музеї, зоопарки тощо).</i> <i>Культура поведінки під час відвідування кінотеатру (музеїв, зоопарки тощо)</i> Мета відвідування кіно, музеїв, зоопарків. Правила поведінки у кіно, музеїв, зоопарків. Розповідь про ту чи іншу екскурсію.</p>	<p>– Знати, називати призначення різних місць культурного відпочинку й дозвілля. – Сприймати й знати мету відвідування кіно, музею, зоопарку. – Знати, називати й дотримуватися правил культурної поведінки у кіно, музеї, зоопарку. – Розповідати (з опорою на фотокартки) на наступному занятті, батькам про враження від екскурсії.</p>	<p>– За вербальною інструкцією педагога вибрати необхідне зображення того чи іншого місця культурного відпочинку. – За допомогою педагога намагатися дотримуватися правил культурної поведінки (<i>не шуміти, не бігати, звертатись до незнайомих ввічливо, не сунути руки у клітку до звірів тощо</i>). – Вибрати необхідне зображення того місця культурного відпочинку, яке нещодавно відвідав. – За допомогою, жестів, піктограм розповісти про свої враження від екскурсії.</p>

<p><i>Заключне заняття.</i> Ім'я, прізвище своє і своїх батьків. Домашня адреса. Правила заняття. Правила дорожнього руху. Поведінка дитини у незнайомій, непередбаченій ситуації (якщо заблукав, загубився). Правила етикету за столом та в громадських місцях. Пригадування екскурсій, які відвідали протягом року. Прощання із учнями на час літніх канікул.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Знати, називати, писати своє ім'я, прізвище та своїх батьків. – Знати, називати, писати домашню адресу, номер телефону батьків (знати де записано). – Знати й дотримуватися правил заняття, правил дорожнього руху, поведінки у громадських місцях та етикету за столом. – Звертатися за допомогою у змодельованій ситуації (до поліцейського, охоронника у супермаркеті, жінки з дитиною на зупинці), формулювати запитання, знати як ввічливо звернутись до незнайомої людини. – Пам'ятати й розповідати (з опорою на фотокартки) історії з екскурсій, які відвідав протягом року. – Формулювати побажання на літо своїм однокласникам. 	<ul style="list-style-type: none"> – Намагатися назвати, вибрати своє ім'я та прізвище, написане на карточці. – Знати імена інших учнів класу. – З допомогою педагога дотримуватися правил поведінки на занятті, у громадському транспорті. – Диференціювати кольори світлофору, знати на який колір можна переходити дорогу, виконувати основні правила дорожнього руху. – Знати де (у кармані, у портфелі, на руці) знаходиться його власна картка з його ім'ям, адресою й телефоном батьків / осіб, що їх замінюють). – Викладати малюнки (завчасно підготовлені свої фотокартки) у послідовності дій в ситуації, коли дитина загубилась. – Намагатися акуратно їсти, пити і дотримуватись правил поведінки за столом, з допомогою педагога користуватися серветкою та прибирати зі столу. – Знати, вибрати зображення тих торгівельних споруд, які зазвичай відвідує сім'я дитини. – Знати, вибрати зображення й написи назв обслуговуючого персоналу.
---	--	---

			<ul style="list-style-type: none"> – Вибирати необхідне зображення тих місць культурного відпочинку, які відвідав протягом року. – За допомогою, жестів, піктограм розповісти про свої враження від екскурсії, які відвідав протягом року. – Знати й намагатися дотримуватись правил культурної поведінки під час спілкування з однолітками.
--	--	--	---

6-й клас

Кіль-ть год.	Пропонований зміст корекційно-розвиткових занять	Очікувані результати навчання	
		Учень з порушеннями інтелекту легкого ступеня може навчитися:	Учень з порушеннями інтелекту помірного ступеня може навчитися:
	<p><i>Вступне заняття.</i></p> <p>Правила поведінки на занятті.</p> <p>Розповідь про те, як провів літо.</p> <p>Домашня адреса. Адреса та номер школи. Імена батьків (осіб, що їх замінюють), відповідальних осіб (вчителя, вихователя). Поведінка дитини у ситуації, якщо заблукав, загубився, відстав від класу</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Розуміти правила заняття, дотримуватись їх. – Розповідати історію про події, що відбулись з ним влітку. – Знати, називати, писати свою домашню адресу, імена батьків (осіб, що їх замінюють), відповідальних осіб (вчителя, вихователя) – Вміти обирати джерела допомоги відповідно до обставин. 	<ul style="list-style-type: none"> – Розуміти основні правила заняття, за допомогою педагога їх дотримуватися, – Вибирати піктограми, що зображують правила заняття. – Вибирати своє ім'я та прізвище, написане на карточці. – Знати імена інших учнів класу, своїх батьків, вчителів. – Уміти обирати джерела допомоги

	(розширення й уточнення знань).		<p>відповідно до обставин з опорою на піктограми, зображення.</p> <p>– Знати, де (у кармані, у портфелі, на руці) знаходиться його власна картка з його ім'ям, адресою й телефоном батьків / осіб, що їх замінюють).</p>
	<p><i>Користування транспортом.</i> Планування маршруту проїзду у різні точки міста. Поведінка у транспорті. Оплата проїзду у різних видах транспорту (за допомогою Е-квитків з QR-кодом, транспортної картки тощо). Купівля або поповнення транспортної картки, купівля QR-квитка у точках для купівлі квитків або поповнення транспортних карток (у терміналах самообслуговування на зупинках наземного транспорту; у терміналах та в касах на станціях метрополітену; у Т-кіосках; у терміналах Easy Pay тощо). Валідація Е-квитка (карти для</p>	<p>– Знати (на занятті й у реальних ситуаціях) види транспорту та їх відмінності.</p> <p>– Знати, називати маршрут до школи (<i>номер автобуса, назва зупинки, пересадки, пішохідний маршрут</i>) і в зворотному напрямку додому.</p> <p>– Знати, називати, дотримуватись правил поведінки у громадському транспорті (<i>правил посадки, купівлі, поповнення і валідації Е-квитка (карти льготника, посвідчення), правил поведінки в салоні й при виході</i>).</p> <p>– Знати, називати й дотримуватись основних правил дорожнього руху для пішоходів (<i>як і де переходити дорогу, облаштовані зупинки для громадського транспорту</i>),.</p> <p>– Знати, називати й дотримуватись основних правил пересування на велосипеді (<i>де можна їздити на велосипеді, як поводитись, коли поруч пішоходи, я</i></p>	<p>– Знати, намагатися назвати, вибирати на зображеннях назви різних видів транспорту.</p> <p>– З допомогою педагога (з опорою на фотокартки) впізнавати й показувати маршрут до школи-інтернату.</p> <p>– З допомогою педагога дотримуватись правил поведінки у громадському транспорті.</p> <p>– Знати, де знаходиться валідатор, за допомогою вчителя валідувати квиток.</p> <p>– Диференціювати кольори світлофору, знати, на який колір можна переходити дорогу, виконувати основні правила дорожнього руху.</p>

	<p>льотного проїзду). Правила дорожнього руху.</p>	<p><i>переходити дорогу з велосипедом).</i></p>	
	<p><i>Відвідування місць культурного відпочинку: Подорож до парку відпочинку.</i> Найбільш раціональний маршрут до парку відпочинку. Правила поведінки у громадському транспорті (у різних ситуаціях). Види ігор, організація дозвілля у парку відпочинку. Правила етикету спілкування з однолітками та старшими.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Визначати (за допомогою вчителя) місце розташування на мапі (електронна мапа) необхідного парку відпочинку. – На зупинці визначати номер необхідного автобусу (тролейбусу). – Дотримуватися правил поведінки у громадському транспорті. – Знати й дотримуватися правил поведінки у парку. – Знати (на занятті та у парку) ігри, що прийнятні для гри у парку, організувати прості ігри. – Знати й дотримуватися правил етикету у спілкуванні з однолітками та дорослими. 	<ul style="list-style-type: none"> – На зупинці визначати номер необхідного автобусу (тролейбусу). – Дотримуватися правил поведінки у громадському транспорті. – Знати й дотримуватись правил поведінки у парку. – Знати й дотримуватись правил етикету у спілкуванні з однолітками та дорослими.
	<p><i>Здійснення покупок.</i> Складання списку продуктів, визначення кількості продуктів, необхідних для тієї чи іншої страви. Порядок купівлі товарів у супермаркеті (магазині). Перевірка строку придатності продуктів. Покупка саме тієї</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Визначати необхідні продукти для простої страви (бутерброд, салат). Вміти складати список продуктів. – Визначати, замовляти, обирати саме ту кількість продуктів, яка необхідна для страви. – Називати й дотримуватись порядку купівлі товарів у супермаркеті (<i>підготувати список необхідних продуктів, зайти до</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – За допомогою педагога вибрати на малюнку (називати) продукти, які необхідні для простої страви. – За допомогою педагога дотримуватись порядку купівлі товарів у супермаркеті (<i>орієнтуватися у списку продуктів зі слів або малюнків, брати кошук, з допомогою педагога знаходити у</i>

	<p>кількості продуктів, яка необхідна для приготування тієї чи іншої страви. Підрахунок загальної вартості покупок з метою не перебільшення бюджету. Розрахунок на касі.</p>	<p><i>супермаркету, взяти кошик, знайти вивіски-назви необхідних відділів, покласти до кошика необхідну кількість товарів, розрахуватись на касі, взяти чек, скласти товари у свій пакет).</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Знати як перевірити строк придатності продуктів. – Підрахувати загальну вартість покупок, вміти порівняти наявну суму та загальну вартість покупок. 	<p><i>супермаркеті необхідний товар, іти з кошиком до каси, з допомогою педагога розраховуватись за продукти, брати чек, скласти у пакет).</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Знати і виконувати правила поведінки у магазині.
	<p><i>Свято Різдва.</i> Традиції святкування Різдва. Відвідування церкви до Різдва.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Знати, називати основні традиції (в тому числі релігійні) святкування Різдва (<i>походження свята, правила святкування, традиції сервірування святкового столу, які страви прийнято готувати до цього свята</i>). – Знати, називати й дотримуватися правил поведінки у церкві. – Дотримуватися етикету спілкування з однолітками, старшими та служителями церкви. 	<ul style="list-style-type: none"> – Знати, розпізнавати на малюнку різдвяні зображення. – Намагатися дотримуватися правил поведінки у церкві.
	<p><i>В очікуванні гостей.</i> Які події є приводом для запрошення гостей. Правила поведінки за столом. Відмінності між формами</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Знати, називати (за допомогою вчителя), в яких випадках прийнято запрошувати гостей (<i>день народження, свято, вихідні</i>). – Визначати необхідні продукти для приготування різних видів бутербродів. 	<ul style="list-style-type: none"> – Визначати необхідні продукти для приготування простих бутербродів. – Вміти скласти список (із зображень) необхідних продуктів. – З допомогою вчителя готувати прості

<p>сервірування столу згідно різних подій (чаювання, день народження тощо). Планування й приготування страв для пригощання гостей. Складання списку продуктів, необхідних для страв. Покупка продуктів у магазині. Приготування бутербродів. Сервірування столу до приходу гостей. Організація розваг для гостей. Прибирання зі столу.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Вміти складати список продуктів. – Визначати, замовляти, обирати саме ту кількість продуктів, яка необхідна для страви. – Вміти самостійно приготувати прості бутерброди. – Знати, називати, викладати послідовно піктограми (зображення) порядку сервірування столу згідно різних подій (<i>чаювання, день народження</i> тощо), виконувати самостійно (з опорою на піктограми) сервірування. – Дотримуватися правил етикету (<i>хлопці підставляють стільці дівчатам, дівчата наливають чай хлопцям</i>), самостійно користуватися серветкою, уміти акуратно пити і їсти, користуючись приборами. – Знати та вміти запропонувати декілька варіантів розваг для гостей (<i>розглядання фотографій, танці, настільні ігри</i>). – Самостійно прибирати зі столу після чаювання (у гостях допомагає господині прибирати зі столу). 	<ul style="list-style-type: none"> бутерброди. – Знати, називати, викладати послідовно піктограми (зображення) порядку сервірування столу згідно різних подій (<i>чаювання, день народження</i> тощо), виконувати самостійно (з опорою на піктограми) сервірування. – Дотримуватися правил етикету за столом, самостійно користуватися серветкою, намагатися акуратно пити і їсти, користуючись приборами. – Знати та вміти запропонувати декілька варіантів розваг для гостей (<i>розглядання фотографій, танці, настільні ігри</i>). – З допомогою педагога прибирає за собою, якщо не вдалося їсти акуратно. – Самостійно (з допомогою) прибирати зі столу після чаювання (у гостях допомагає господині прибирати зі столу).
<p><i>Відвідування місць культурного відпочинку: Екскурсія до планетарію (цирку, театру).</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> – Знати, називати призначення різних місць культурного відпочинку й дозвілля. – Сприймати й знати мету відвідування 	<ul style="list-style-type: none"> – За вербальною інструкцією педагога вибирати необхідне зображення того чи іншого місця культурного

<p>Мета екскурсії. Найбільш раціональний маршрут проїзду до планетарію (цирку, театру тощо) та в зворотному напрямку. Форма одягу, що є адекватною ситуації відвідання планетарію (цирку, театру тощо). Правила культурної поведінки, етикет у планетарії (цирку, театрі тощо) з однолітками і з дорослими (ввічливі форми звертання до дорослого). Обговорення вражень від екскурсії.</p>	<p>планетарію (цирку, театру). – Знати, називати й дотримуватись правил культурної поведінки у планетарію (цирку, театрі) з однолітками (<i>хлопці відкривають дівчатам двері, допомагають вдягнути верхній одяг, дівчата дякують, підказують хлопцям якщо треба поправити шапку, зав'язати шнурки, почистити куртку</i> тощо) і з дорослими (ввічливі форми звертання до дорослого). – Розповідати (з опорою на фотокартки) на наступному занятті, батькам про враження від екскурсії.</p>	<p>відпочинку. – За допомогою педагога намагатися дотримуватись правил культурної поведінки (<i>не шуміти, не бігати, звертатись до незнайомих ввічливо, не сунути руки у клітку до звірів</i> тощо). – Вибирати необхідне зображення того місця культурного відпочинку, яке нещодавно відвідав. – За допомогою, жестів, піктограм розповідати про свої враження від екскурсії.</p>
<p><i>Заклучне заняття.</i> Правила дорожнього руху. Поведінка дитини у незнайомій, непередбаченій ситуації (якщо заблукав, загубився). Правила етикету за столом, у гостях, у церкві, в громадських місцях та у спілкуванні з однолітками та із старшими. Пригадування екскурсій, які відвідали протягом року.</p>	<p>– Знати, називати, писати своє ім'я, прізвище та своїх батьків. – Знати, називати, писати домашню адресу, номер телефону батьків (знає де записано). – Знати й дотримуватися правил поведінки у різних ситуаціях. – Пам'ятати й розповідати (з опорою на фотокартки) історії з екскурсій, які відвідав протягом року. – Формулювати побажання на літо своїм однокласникам.</p>	<p>– Намагатися назвати, вибрати своє ім'я та прізвище, написане на карточці та імена своїх батьків. – Знати імена інших учнів класу. – З допомогою педагога дотримуватися правил поведінки на занятті, у громадських місцях та транспорті, у церкві. – Диференціювати кольори світлофору, знати, на який колір можна переходити дорогу, виконувати</p>

	<p>Порядок здійснення покупок у магазині.</p> <p>Організація власного дозвілля у вільний час.</p> <p>Прощання із учнями на час літніх канікул.</p>		<p>основні правила дорожнього руху.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Знати, де (у кармані, у портфелі, на руці) знаходиться його власна картка з його ім'ям, адресою й телефоном батьків / осіб, що їх замінюють). – Намагатися акуратно їсти, пити і дотримуватись правил поведінки за столом. – Вибирати необхідне зображення тих місць культурного відпочинку, які відвідав протягом року. – За допомогою, жестів, піктограм розповісти про свої враження від екскурсії, які відвідав протягом року. – Знати й намагатися дотримуватись правил культурної поведінки під час спілкування з однолітками.
--	--	--	--

7-й клас

Кіль-ть год.	Пропонований зміст корекційно-розвиткових занять	Очікувані результати навчання	
		Учень з порушеннями інтелекту легкого ступеня може навчитися:	Учень з порушеннями інтелекту помірного ступеня може навчитися:
	<p><i>Вступне заняття.</i></p> <p>Правила поведінки на занятті.</p> <p>Розповідь про те, як провів літо.</p> <p>Домашня адреса. Адреса та номер школи. Імена батьків (осіб, що їх замінюють), братів, сестер, відповідальних осіб (вчителя, вихователя).</p> <p>Поведінка учня у ситуації, якщо він заблукав, загубився, відстав від класу, якщо помітив пожежу, погано почувається, або поряд людині необхідна допомога, якщо став свідком або жертвою злочинних дій, номери телефонів екстрених служб (розширення й уточнення знань).</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Розуміти правила заняття, дотримуватися їх. – Розповідати історію про події, що відбулись з ним влітку. – Знати, називати, писати свою домашню адресу, імена батьків (осіб, що їх замінюють), відповідальних осіб (вчителя, вихователя) – Уміти обирати джерела допомоги відповідно до обставин, знати номери телефонів екстрених служб та їх призначення. 	<ul style="list-style-type: none"> – Розуміти основні правила заняття, за допомогою педагога їх дотримуватися, вибирати піктограми, що зображують правила заняття. – Вибирати своє ім'я та прізвище, написане на карточці. – Знаєт імена інших учнів класу, своїх батьків, вчителів. – Уміти обирати джерела допомоги відповідно до обставин з опорою на піктограми, зображення. – Знати, де (у кармані, у портфелі, на руці) знаходиться його власна картка з його ім'ям, адресою й телефоном батьків / осіб, що їх замінюють).
	<p><i>Користування громадським транспортом.</i></p> <p>Найбільш раціональний маршрут до школи або іншої необхідної точки міста.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Знати види транспорту та їх відмінності (на занятті й у реальних ситуаціях). – Знати, називати маршрут до школи (номер автобуса, назва зупинки, 	<ul style="list-style-type: none"> – Знати, намагатися назвати, вибирати на зображеннях назви різних видів транспорту. – З допомогою педагога (з опорою на фотокартки) впізнавати й показувати

<p>Користування мапою. Звертання до перехожих за допомогою у випадку, якщо забув номер автобуса. Поведінка у транспорті. Оплата проїзду у різних видах транспорту (за допомогою Е-квитків з QR-кодом, транспортної картки тощо). Купівля або поповнення транспортної картки, купівля QR-квитка у точках для купівлі квитків або поповнення транспортних карток (у терміналах самообслуговування на зупинках наземного транспорту; у терміналах та в касах на станціях метрополітену; у Т-кіосках; у терміналах Easy Pay тощо). Валідація Е-квитка (карти для льотного проїзду). Правила дорожнього руху.</p>	<p>пересадки, пішохідний маршрут) і в зворотному напрямку додому. – За допомогою вчителя намагатися користуватись електронною мапою, вміти вводити ти назву вулиці у пошукове вікно. – Знати, називати, дотримуватися правил поведінки у громадському транспорті (<i>правил посадки, купівлі, поповнення і валідації Е-квитка (карти льотника, посвідчення), правил поведінки в салоні й при виході</i>). – Дотримуватися правил звертання до перехожих, звертатися із запитанням до перехожих. – Знати, називати й дотримуватися основних правил дорожнього руху для пішоходів (<i>як і де переходити дорогу, облаштовані зупинки для громадського транспорту</i>). – Знати, називати й дотримуватися основних правил пересування на велосипеді (<i>де можна їздити на велосипеді, як поводитись, коли поруч пішоходи, я переходити дорогу з</i></p>	<p>маршрут до школи-інтернату. – З допомогою педагога дотримуватися правил поведінки у громадському транспорті. – Знати, де знаходиться валідатор, за допомогою вчителя валідувати квиток. – Диференціювати кольори світлофору, знати, на який колір можна переходити дорогу. – Виконувати основні правила дорожнього руху.</p>
--	---	---

		<i>велосипедом).</i>	
<p><i>Відвідування громадських місць:</i> <i>Подорож до приміського залізничного вокзалу.</i> Найбільш раціональний маршрут до приміського залізничного вокзалу. Правила поведінки у громадському транспорті (у різних ситуаціях) та у приміщенні приміського залізничного вокзалу. Поведінка дитини у ситуації, якщо заблукав, загубився, відстав від класу. Порядок придбання квитків та посадка на приміські поїзди. Культура спілкування з однолітками та старшими. Зовнішній вигляд.</p>	<p>На занятті й у реальних ситуаціях:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Знати й називати призначення приміських вокзалів. – Уміти орієнтуватися у розкладі руху приміських поїздів, визначати напрямок руху поїзда, – Знати й називати порядок придбання квитків, уміти купувати квитки у приміських залізничних касах. – Знати й називати правила посадки на приміські поїзди, правила поведінки у громадському транспорті. – Знати й називати правила поведінки в ситуації, якщо загубився або потрібна допомога, уміти звернутись за допомогою. – Знати і дотримуватися культури спілкування з однолітками й старшими, слідкувати за зовнішнім виглядом (<i>чистий одяг, зав'язані шнурки</i> тощо). 	<ul style="list-style-type: none"> – Вибирати картки (називати) із зображенням приміського залізничного вокзалу (на занятті). – Намагатися (за допомогою вчителя) орієнтуватись у приміщенні приміського вокзалу. – Знати й намагатися дотримуватися правил поведінки на приміському вокзалі, в ситуації, якщо заблукав. – Знати (називати), знаходити картку з написом своєї домашньої адреси, адреси та номером школи, іменами батьків (осіб, що їх замінюють), відповідальних осіб (вчителя, вихователя). 	
<p><i>Екскурсія до поліклініки.</i> Медичні установи: поліклініки, лікарні, аптеки та їх призначення. Номер телефону швидкої, довідкової</p>	<p>Знати, називати призначення поліклініки, лікарні, аптеки, номер телефону швидкої допомоги та довідкової служби поліклініки (на</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Знати, намагатися назвати, вибрати на зображеннях різні види медичних установ (поліклініки, лікарні, аптеки), їх номери телефонів. 	

	<p>служби поліклініки. Найбільш раціональний маршрут до поліклініки. Порядок звернення до лікаря. Звернення до реєстратури. Придбання ліків у аптеці. Культура поведінки та спілкування у поліклініці.</p>	<p>занятті та у реальних ситуаціях). За допомогою Інтернету може знайти адресу та маршрут до найближчої лікарні. Вміти записуватися на прийом до лікаря, викликати лікаря додому, купити ліки в аптеці. Знати, називати й дотримуватися правил та культури поведінки у медичних установах.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Знати місце знаходження поліклініки за місцем проживання. – Намагатися за допомогою вчителя та з використанням піктограм купити ліки в аптеці, звернутись до реєстратури. – Намагатися дотримуватись правил поведінки у медичних установах та етикету спілкування.
	<p><i>Новорічні свята.</i> Історія та традиції святкування Дня святого Миколая та Нового року. Культура поведінки в гостях, організація культурного дозвілля під час святкування. Види подарунків, їх вибір, вручення та одержання. Вітання зі святами однолітків та старших.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Знати, називати основні традиції та історію новорічних свят Дня святого Миколая та Нового року (<i>походження свята, правила святкування, традиції сервірування святкового столу, які страви прийнято готувати до цього свята</i>). – Знати, називати й дотримуватися правил культурної поведінки в гостях. – Вміти організувати прості ігри. – Вміти виготовляти самостійно або з допомогою подарунки, вітальні листівки. – Дотримуватися етикету спілкування з однолітками, вітання та отримання 	<ul style="list-style-type: none"> – Знати, розпізнавати на малюнку новорічні зображення та зображення атрибутів новорічних свят. – Вміти за допомогою вчителя виготовити вітальні листівки та привітати близьких. – Дотримуватися правил поведінки у гостях та під час святкування.

		подарунків.	
<p><i>Екскурсія до пекарні (кондитерська).</i> Правила поведінки у пекарні, на виробництві. Поведінка дитини у ситуації, якщо заблукав, загубився, відстав від класу. Види продукції. Основи технології виробництва хлібобулочних (кондитерських) виробів. Робітничі спеціальності, їх назви, функціональні обов'язки та заробітна плата. Майстер-клас з виготовлення одного з видів хлібобулочних чи кондитерських виробів (за можливості у пекарні або в умовах школи). Техніка безпеки та культура поведінки на виробництві.</p>	<p>– Знати, знаходити зображення пекарні (кондитерської) називає призначення (на занятті й у реальних ситуаціях). – За допомогою Інтернету знайти адресу та маршрут до потрібної пекарні. – Знати, називати й знаходити зображення основних видів продукції. – Назвати основні етапи виробництва хлібобулочних (кондитерських) виробів, основні робітничі спеціальності, мати уявлення про їх функціональні обов'язки та заробітну плату. – Знати, називати й дотримуватися правил техніки безпеки та культури поведінки у пекарні на виробництві.</p>	<p>– Знати, намагатися назвати, вибрати на зображеннях пекарні (кондитерські), різні види хлібобулочних (кондитерських) виробів, основні робітничі спеціальності. – Знати й дотримуватися правил техніки безпеки та культури поведінки у пекарні на виробництві, під час майстер-класу.</p>	
<p><i>Відвідування церкви до Великодня.</i> Традиції святкування Великодня. Відвідання церкви напередодні Великодня, бесіда зі священнослужителями на тему історії та традицій Великодня.</p>	<p>– Знати, називати основні релігійні традиції святкування Великодня (<i>походження свята, правила святкування, традиції сервірування святкового столу, які страви прийнято готувати до цього свята</i>).</p>	<p>– Знати, розпізнавати на малюнку зображення атрибутів Великодня. – Визначати необхідні продукти для приготування простих страв до святкового столу. – Вміти скласти список (із зображень)</p>	

	<p>Культурна поведінка та спілкування у церкві. Привітання зі святом великодня.</p> <p>Традиції сервірування та приготування страв до святкового обіду. Планування процесу приготування обіду (<i>вибір страв, складання списку продуктів із зазначенням кількості і приблизної вартості, планування покрокового приготування страв</i>).</p> <p>Культура поведінки за столом, в гостях.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Вміти привітати зі святом Великодня. – Вміти планувати приготування святкових страв, складати список необхідних продуктів, здійснювати покупки у супермаркеті, сервірувати стіл для прийому гостей. – Знати, називати й дотримуватися правил поведінки у церкві. – Дотримуватися правил поведінки за столом, етикету спілкування з однолітками, старшими та служителями церкви. 	<p>необхідних продуктів.</p> <ul style="list-style-type: none"> – З допомогою вчителя готувати прості страви. – Знати, називати, викладати послідовно піктограми (зображення) порядку сервірування святкового столу, виконувати самостійно (з опорою на піктограми) сервірування. – Дотримуватися правил етикету за столом, самостійно користуватися серветкою, намагатися акуратно пити і їсти, користуючись приборами. – Намагатися дотримуватись правил поведінки у церкві та у гостях. – За допомогою вчителя виготовляти вітальну листівку до Великодня.
	<p><i>Пікнік за містом.</i></p> <p>Вибір місця пікніку (ліс за містом чи приміський парк відпочинку).</p> <p>Організація пікніку (обговорення хто які продукти бере для бутербродів, скільки необхідно взяти води на кожну людину, які речі необхідно з собою взяти на пікнік, правила поведінки у лісі, на природі, які засоби гігієни та медикаментів</p>	<ul style="list-style-type: none"> – За допомогою Інтернету знайти маршрут до потрібного місця пікніку, вибрати вид транспорту. – Знати, назвати й записати основні організаційні питання пікніку. – Знати, називати й дотримуватися правил поведінки в громадському транспорті, правил дорожнього руху, поведінки у лісі, на природі, в ситуації якщо заблукав. 	<ul style="list-style-type: none"> – Знати, називати (за допомогою піктограм) й намагатися дотримуватись правил поведінки в громадському транспорті, правил дорожнього руху, поведінки у лісі, на природі, в ситуації якщо заблукав. – Намагатися за допомогою вчителя організувати обід, ігри на природі. – Прибирати місце відпочинку.

	<p>першої необхідності потрібно мати). Поведінка дитини у ситуації, якщо заблукав, загубився, відстав від класу. Найбільш раціональний маршрут проїзду до місця відпочинку (прокладання маршруту на занятті за допомогою карти). Вибір транспорту (приміські поїзди, автобуси, трамваї), придбання квитків, правила проїзду та поведінки у громадському транспорті, організація обіду, організація культурного дозвілля на природі. Прибирання місця відпочинку після себе, важливість прибирання сміття на природі.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Вміє організувати обід, ігри на природі. – Знати й називати важливість прибирання місця відпочинку. 	
	<p><i>Заключне заняття.</i> Правила дорожнього руху. Поведінка дитини у незнайомій, непередбаченій ситуації (якщо заблукав, загубився). Правила етикету за столом, у гостях, у церкві, в громадських місцях, у спілкуванні з однолітками та із старшими. Пригадування екскурсій, подорожей</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Знати, називати, писати своє ім'я, прізвище та своїх батьків. – Знати, називати, писати домашню адресу, номер телефону батьків (знати, де записано). – Знати й дотримуватися правил поведінки у різних ситуаціях. – Пам'ятати й розповідати (з опорою на фотокартки) історії з екскурсій, які відвідав протягом року. 	<ul style="list-style-type: none"> – Намагатися назвати, вибрати своє ім'я та прізвище, написане на карточці та імена своїх батьків. – Знати імена інших учнів класу. – З допомогою педагога дотримуватися правил поведінки на занятті, у громадських місцях та транспорті, у церкві. – Диференціювати кольори світлофору, знати, на який колір можна

	<p>які здійснили протягом року. Порядок здійснення покупок у магазині. Організація власного дозвілля у вільний час. Прощання із учнями на час літніх канікул.</p>	<p>– Формулювати побажання на літо своїм однокласникам.</p>	<p>переходити дорогу. – Виконувати основні правила дорожнього руху. – Знати, де (<i>у кармані, у портфелі, на руці</i>) знаходиться його власна картка з його ім'ям, адресою й телефоном батьків / осіб, що їх замінюють). – Намагатися акуратно їсти, пити і дотримуватись правил поведінки за столом. – Вибирати необхідне зображення тих місць культурного відпочинку, які відвідав протягом року. – Розповісти (за допомогою, жестів, піктограм) про свої враження від екскурсії, які відвідав протягом року. – Знати й намагатися дотримуватись правил культурної поведінки під час спілкування з однолітками.</p>
--	--	---	---

8-й клас

Кіль-ть год.	Пропонований зміст корекційно-розвиткових занять	Очікувані результати навчання	
		Учень з порушеннями інтелекту легкого ступеня може навчитися:	Учень з порушеннями інтелекту помірного ступеня може навчитися:
	<p><i>Вступне заняття.</i></p> <p>Правила поведінки на занятті.</p> <p>Розповідь про те, як провів літо.</p> <p>Домашня адреса. Адреса та номер школи. Імена батьків (осіб, що їх замінюють), братів, сестер, відповідальних осіб (вчителя, вихователя).</p> <p>Поведінка учня у ситуації, якщо він заблукав, загубився, відстав від класу, якщо помітив пожежу, погано почувається, або поряд людині необхідна допомога, якщо став свідком або жертвою злочинних дій. Номери телефонів екстрених служб (розширення й уточнення знань).</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Розуміти правила заняття, дотримуватись їх. – Розповісти історію про події, що відбулись з ним влітку. – Знати, називати, писати свою домашню адресу, імена батьків (осіб, що їх замінюють), відповідальних осіб (вчителя, вихователя) – Уміти обирати джерела допомоги відповідно до обставин, знати номери телефонів екстрених служб та їх призначення. 	<ul style="list-style-type: none"> – Розуміти основні правила заняття, за допомогою педагога їх дотримуватися, вибирати піктограми, що зображують правила заняття. – Вибирати своє ім'я та прізвище, написане на карточці. – Знати імена інших учнів класу, своїх батьків, вчителів. – Уміти обирати джерела допомоги відповідно до обставин з опорою на піктограми, зображення. – Знати, де (у кармані, у портфелі, на руці) знаходиться його власна картка з його ім'ям, адресою й телефоном батьків/осіб, що їх замінюють).
	<p><i>Світ стосунків між людьми.</i></p> <p>Дружба.</p> <p>Любов.</p> <p>Кохання.</p> <p>Сім'я.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – За допомогою вчителя намагатися пояснити, що означають поняття дружба, любов, кохання, сім'я. – На малюнках або фото визначати (намагатися чи за допомогою 	<ul style="list-style-type: none"> – На малюнках або фото визначати (намагатися чи за допомогою вчителя) ситуації, що зображують дружбу, кохання та сім'ю.

	Родинні стосунки.	вчителя) ситуації, що зображують дружбу, кохання та сім'ю. – Називати (намагатися чи за допомогою вчителя) правила й відмінності поведінки у різних стосунках (<i>дружба, кохання, сім'я</i>).	
	<p><i>Відвідування кінотеатру (музею, театру, галереї).</i></p> <p>Правила етикету в громадських місцях, у спілкуванні з однолітками та із старшими.</p> <p>Найбільш раціональний маршрут проїзду до кінотеатру (прокладання маршруту на занятті за допомогою карти).</p> <p>Вибір транспорту (маршрутки, автобуси, трамваї), придбання Е-квитків з QR-кодом, придбання й поповнення, транспортної картки тощо, правила проїзду та поведінки у громадському транспорті.</p>	<p>Знати, називати (на занятті й у реальних ситуаціях) призначення й відмінності місць культурного відпочинку (<i>кінотеатру, музею, театру, галереї</i>).</p> <p>Знати і дотримуватись правил поведінки у громадських місцях, в ситуації, якщо загубився або потрібна допомога.</p> <p>Знати і дотримуватись культури спілкування з однолітками й старшими, слідкувати за зовнішнім виглядом (<i>чистий одяг, зав'язані шнурки</i> тощо).</p>	<p>– Вибирати(на занятті) картки (називати) із зображенням кінотеатру, музею, театру, галереї.</p> <p>– Знати й намагатися дотримуватися правил поведінки у громадському місті, у ситуації, якщо заблукав.</p> <p>– Знати (називати), знаходити картку з написом своєї домашньої адреси, адреси та номером школи, іменами батьків (осіб, що їх замінюють), відповідальних осіб (вчителя, вихователя).</p>
	<p><i>Свято закоханих.</i></p> <p>Історія та традиції святкування Дня святого Валентина.</p> <p>Культура поведінки в гостях, організація культурного дозвілля під час</p>	<p>– Знати, називати основні традиції та історію Дня святого Валентина (<i>походження свята, правила святкування</i>).</p> <p>– Знати, називати й дотримуватися</p>	<p>– Знати, розпізнавати на малюнку зображення атрибутів свята Дня закоханих.</p> <p>– Вміти за допомогою вчителя виготовляти вітальні листівки та</p>

	<p>святкування. Види подарунків, їх вибір, вручення та одержання. Вітання зі святами однолітків та старших.</p>	<p>правил культурної поведінки в гостях. – Вміти організувати прості ігри. – Виготовляти самостійно (або з допомогою дорослого) подарунки, вітальні листівки. – Дотримуватися етикету спілкування з однолітками, вітання та отримання подарунків.</p>	<p>привітати близьких. – Дотримуватися правил поведінки у гостях та під час святкування.</p>
	<p><i>Екскурсія до Ботанічного саду.</i> Найбільш раціональний маршрут проїзду до Ботанічного саду (прокладання маршруту на занятті за допомогою карти). Вибір транспорту (маршрутки, автобуси, трамваї), придбання квитків, правила проїзду та поведінки у громадському транспорті. Правила етикету в громадських місцях та у спілкуванні з однолітками та із старшими.</p>	<p>– За допомогою Інтернету знайти (за допомогою вчителя) адресу та маршрут до Ботанічного саду. – Знати, називати й дотримуватися правил та культури поведінки під час екскурсії.</p>	<p>– Знати, намагатися назвати, вибирати на малюнках зображення Ботанічного саду. – Намагатися дотримуватись правил поведінки у громадському транспорті та етикету спілкування.</p>
	<p><i>Екскурсія до Комунального об'єднання Зеленбуд.</i> Найбільш раціональний маршрут проїзду до КО Зеленбуд (прокладання маршруту на занятті за допомогою</p>	<p>– За допомогою Інтернету знайти (за допомогою вчителя) адресу та маршрут до КО Зеленбуд. – Мати уявлення і називати основні послуги та види діяльності</p>	<p>– Знати, намагатися назвати, вибирати на зображеннях основні робітничі спеціальності. – За допомогою вчителя виконувати завдання під час майстер-класу.</p>

<p>карти).</p> <p>Вибір транспорту (маршрутки, автобуси, трамваї), придбання квитків, правила проїзду та поведінки у громадському транспорті.</p> <p>Правила поведінки у громадських місцях.</p> <p>Види послуг або діяльності організації.</p> <p>Робітничі спеціальності, їх назви, функціональні обов'язки та заробітна плата.</p> <p>Майстер-клас.</p>	<p>Комунального об'єднання Зеленбуд, основні робітничі спеціальності, мати уявлення про їх функціональні обов'язки та заробітну плату.</p> <p>– Знати, називати й дотримуватися правил поведінки у громадських місцях.</p>	<p>– Знати й дотримуватися правил поведінки у громадських місцях, під час екскурсії, під час майстер-класу.</p>
<p><i>Заключне заняття.</i></p> <p>Правила дорожнього руху.</p> <p>Поведінка дитини у незнайомій, непередбаченій ситуації (якщо заблукав, загубився).</p> <p>Правила етикету за столом, у гостях, в громадських місцях, у спілкуванні з однолітками та із старшими.</p> <p>Пригадування екскурсій, подорожей які здійснили протягом року.</p> <p>Порядок здійснення покупок у магазині.</p> <p>Організація власного дозвілля у вільний час.</p> <p>Прощання із учнями на час літніх</p>	<p>– Знати, називати, писати своє ім'я, прізвище та своїх батьків.</p> <p>– Знати, називати, писати домашню адресу, номер телефону батьків (знати, де записано).</p> <p>– Знати й дотримуватися правил поведінки у різних ситуаціях.</p> <p>– Пам'ятати й розповідати (з опорою на фотокартки) історії з екскурсій, які відвідав протягом року.</p> <p>– Формулювати побажання на літо своїм однокласникам.</p>	<p>– Намагатися назвати, вибирати своє ім'я та прізвище, написане на карточці та імена своїх батьків.</p> <p>– Знати імена інших учнів класу.</p> <p>– З допомогою педагога дотримуватися правил поведінки на занятті, у громадських місцях та транспорті, у церкві.</p> <p>– Диференціювати кольори світлофору, знати, на який колір можна переходити дорогу.</p> <p>– Виконувати основні правила дорожнього руху.</p> <p>– Знати, де (у кармані, у портфелі, на</p>

	канікул.		<p><i>руці</i>) знаходиться його власна картка з його ім'ям, адресою й телефоном батьків / осіб, що їх замінюють).</p> <ul style="list-style-type: none"> – Намагатися акуратно їсти, пити і дотримуватись правил поведінки за столом. – Вибирати необхідне зображення тих місць культурного відпочинку, які відвідав протягом року. – Розповідати (за допомогою, жестів, піктограм) про свої враження від екскурсії, які відвідав протягом року. – Знати й намагатися дотримуватись правил культурної поведінки під час спілкування з однолітками.
--	----------	--	---

9-й клас

Кіль-ть год.	Пропонований зміст корекційно-розвиткових занять	Очікувані результати навчання	
		Учень з порушеннями інтелекту легкого ступеня може навчитися:	Учень з порушеннями інтелекту помірного ступеня може навчитися:
	<p><i>Вступне заняття.</i></p> <p>Правила поведінки на занятті.</p> <p>Розповідь про те, як провів літо.</p> <p>Домашня адреса. Адреса та номер школи. Імена батьків (осіб, що їх замінюють), братів, сестер, відповідальних осіб (вчителя, вихователя).</p> <p>Поведінка учня у ситуації, якщо заблукав, загубився, відстав від класу, якщо помітив пожежу, погано почувається, або поряд людині необхідна допомога, якщо став свідком або жертвою злочинних дій.</p> <p>Номери телефонів екстрених служб (розширення й уточнення знань).</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Розуміти правила заняття, дотримуватися їх. – Розповідати історію про події, що відбулись з ним влітку. – Знати, називати, писати свою домашню адресу, імена батьків (осіб, що їх замінюють), відповідальних осіб (вчителя, вихователя) – Уміти обирати джерела допомоги відповідно до обставин, знати номери телефонів екстрених служб та їх призначення. 	<ul style="list-style-type: none"> – Розуміти основні правила заняття, за допомогою педагога їх дотримуватися, вибирати піктограми, що зображують правила заняття. – Вибирати своє ім'я та прізвище, написане на карточці. – Знати імена інших учнів класу, своїх батьків, вчителів. – Уміти обирати джерела допомоги відповідно до обставин та з опорою на піктограми, зображення. – Знати, де (у кармані, у портфелі, на руці) знаходиться його власна картка з його ім'ям, адресою й телефоном батьків (осіб, що їх замінюють).
	<p><i>Світ стосунків між людьми.</i></p> <p>Дружба.</p> <p>Любов.</p> <p>Кохання.</p> <p>Сексуальний потяг.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – За допомогою вчителя намагатися пояснити поняття дружба, любов, кохання ті відмінності між ними. – Мати уявлення про поняття сексуального потягу та знати, як слід 	<ul style="list-style-type: none"> – На малюнках або фото визначати (намагатися, за допомогою вчителя) ситуації, що зображують дружбу, кохання та сім'ю. – Дотримуватись правил етикету у

	<p>Правила етикету у спілкуванні з однолітками та із старшими.</p>	<p>діяти в ситуації, коли відчув потяг.</p> <ul style="list-style-type: none"> – На малюнках або фото визначати (намагатися чи за допомогою вчителя) ситуації, що зображують дружбу, кохання та любов. – Називати (намагатися чи за допомогою вчителя) правила й відмінності поведінки у різних стосунках (<i>дружба, кохання, сім'я</i>). – Називати й дотримуватися правил етикету у спілкуванні з однолітками та із старшими. 	<p>спілкуванні з однолітками та із старшими.</p>
	<p><i>Сім'я.</i> Сімейні стосунки. Взаємодопомога між членами сім'ї. Сімейний бюджет. Планування сімейного бюджету.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Знати й диференціювати, пояснювати поняття <i>сім'я, сімейні стосунки, сімейний бюджет</i>. – Намагатися й допомагати своїм членам сім'ї в побутових справах. – Намагатися за допомогою вчителя планувати сімейний бюджет (в ігрових ситуаціях). 	<ul style="list-style-type: none"> – Знаходити малюнки із зображенням сім'ї, сімейних стосунків. – Намагатися допомагати батькам у побуті. – Дотримуватися правил етикету у спілкуванні з однолітками та із старшими.
	<p><i>Відвідування кафе.</i> Найбільш раціональний маршрут проїзду до кафе (прокладання маршруту на занятті за допомогою карти). Вибір транспорту (маршрутки,</p>	<ul style="list-style-type: none"> – За допомогою Інтернету може знайти (за допомогою вчителя) адресу та маршрут до кафе й самостійно дістатися пункту призначення. – Знати, називати й дотримуватися правил культурної поведінки в кафе, 	<ul style="list-style-type: none"> – Дотримуватися правил поведінки у кафе, за столом, у громадському транспорті.

	<p>автобуси, трамваї), придбання Е-квитків, оплата проїзду (за допомогою Е-квитків у цифровому додатку тощо).</p> <p>Правила проїзду та поведінки у громадському транспорті.</p> <p>Правила поведінки у громадських місцях, за столом.</p> <p>Організація культурного дозвілля під час відвідання кафе.</p>	<p>громадському транспорті.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Вміти організувати прості ігри. – Дотримуватися етикету спілкування з однолітками, дорослими, працівниками кафе. 	
	<p><i>Здійснення покупок:</i></p> <p>Магазин одягу та взуття.</p> <p>Порядок купівлі товарів у магазині.</p> <p>Розрахунок на касі.</p> <p>Правила поведінки у громадських місцях.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Називати й показувати на малюнках відмінності різних магазинів (<i>продуктового, одягу, взуття</i>). – Знати свій розмір одягу та взуття. – Називати й дотримуватися порядку купівлі товарів (<i>визначити необхідний товар, зайти знайти товар у магазині, приміряти, розрахуватись на касі, взяти чек, скласти товари у свій пакет</i>). – Підрахувати загальну вартість покупок, порівняти наявну суму із загальною вартістю покупок. – Дотримуватися правил поведінки у магазині. 	<ul style="list-style-type: none"> – За допомогою педагога вибрати на малюнку (називати) різні види магазинів (<i>продуктовий, одягу, взуття</i>). – За допомогою педагога дотримуватися порядку купівлі товарів у магазині (<i>знайти товар у магазині, з допомогою педагога приміряти, з допомогою педагога розрахуватись на касі, взяти чек, скласти товари у свій пакет</i>) – Знати і виконувати правила поведінки у магазині.
	<p><i>Засоби зв'язку.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> – Знати й називати призначення та 	<ul style="list-style-type: none"> – На малюнках диференціювати й

<p>Мобільний зв'язок, його призначення правила етикету спілкування по телефону. Електронна пошта. Правила користування електронною поштою та етикету переписки.</p>	<p>відмінності мобільного зв'язку і електронної пошти.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Знати й дотримуватися правил користування та етикету спілкування по телефону та переписки електронною поштою. 	<p>намагатися назвати зображення мобільного телефону, комп'ютера.</p> <ul style="list-style-type: none"> – За допомогою вчителя намагатися користуватись мобільним телефоном та електронною поштою.
<p><i>Заклучне заняття.</i> Правила дорожнього руху. Поведінка дитини у незнайомій, непередбаченій ситуації (якщо заблукав, загубився). Правила етикету за столом, у гостях, в громадських місцях та у спілкуванні з однолітками та із старшими. Пригадування екскурсій, подорожей які здійснили протягом року. Порядок здійснення покупок у магазині. Організація власного дозвілля у вільний час. Прощання із учнями на час літніх канікул.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Знати, називати, писати своє ім'я, прізвище та своїх батьків. – Знати, називати, писати домашню адресу, номер телефону батьків (знати, де записано). – Знати й дотримуватися правил поведінки у різних ситуаціях. – Пам'ятати й розповідати (з опорою на фотокартки) історії з екскурсій, які відвідав протягом року. – Формулювати побажання на літо своїм однокласникам. 	<ul style="list-style-type: none"> – Намагатися назвати, вибрати своє ім'я та прізвище, написане на карточці та імена своїх батьків. – Знати імена інших учнів класу. – Знати, де (у кармані, у портфелі, на руці) знаходиться його власна картка з його ім'ям, адресою й телефоном батьків / осіб, що їх замінюють). – З допомогою педагога дотримуватися правил поведінки на занятті, у громадських місцях, транспорті, у церкві. – Диференціювати кольори світлофору, знати, на який колір можна переходити дорогу. Виконувати основні правила дорожнього руху. – Намагатися акуратно їсти й пити, дотримуватись правил поведінки за столом. – Вибирати необхідне зображення тих

			<p>місце культурного відпочинку, які відвідав протягом року.</p> <p>– Розповісти (за допомогою жестів, піктограм) про свої враження від екскурсії, які відвідав протягом року</p> <p>– Знати й намагатися дотримуватись правил культурної поведінки під час спілкування з однолітками.</p>
--	--	--	--

10-й клас

Кіль-ть год.	Пропонований зміст корекційно-розвиткових занять	Очікувані результати навчання	
		Учень з порушеннями інтелекту легкого ступеня може навчитися:	Учень з порушеннями інтелекту помірного ступеня може навчитися:
	<p><i>Вступне заняття.</i></p> <p>Правила поведінки на занятті.</p> <p>Розповідь про те, як провів літо.</p> <p>Домашня адреса. Адреса та номер школи. Імена батьків (осіб, що їх замінюють), братів, сестер, відповідальних осіб (вчителя, вихователя).</p> <p>Поведінка учня у ситуації, якщо він заблукав, загубився, відстав від класу, якщо помітив пожежу, погано почувається, або поряд людині необхідна допомога, якщо став свідком</p>	<p>– Розуміти правила заняття, дотримуватися їх.</p> <p>– Розповісти історію про події, що відбулись з ним влітку.</p> <p>– Знати, називати, писати свою домашню адресу, імена батьків (осіб, що їх замінюють), відповідальних осіб (вчителя, вихователя).</p> <p>– Уміти обирати джерела допомоги відповідно до обставин, знати номери телефонів екстрених служб та їх призначення.</p>	<p>– Розуміти основні правила заняття, за допомогою педагога їх дотримуватися, вибирати піктограми, що зображують правила заняття.</p> <p>– Вибирати своє ім'я та прізвище, написане на карточці.</p> <p>– Знати імена інших учнів класу, своїх батьків, вчителів.</p> <p>– Знати, де (<i>у кармані, у портфелі, на руці</i>) знаходиться його власна картка з його ім'ям, адресою й телефоном батьків/осіб, що їх замінюють).</p> <p>– Уміти обирати джерела допомоги</p>

	або жертвою злочинних дій, номери телефонів екстрених служб (розширення й уточнення знань).		відповідно до обставин з опорою на піктограми, зображення.
	<i>Сім'я.</i> Сімейні стосунки. Взаємодопомога між членами сім'ї. Сімейний бюджет. Планування сімейного бюджету (уточнення й доповнення знань).	<ul style="list-style-type: none"> – Знати й диференціювати, пояснити поняття <i>сім'я, сімейні стосунки, сімейний бюджет.</i> – Намагатися й допомагати своїм членам сім'ї в побутових справах. – Намагатися за допомогою вчителя планувати сімейний бюджет (в ігрових ситуаціях). 	<ul style="list-style-type: none"> – Знаходити малюнки із зображенням сім'ї, сімейних стосунків. – Намагатися допомагати батькам у побуті. – Дотримуватися правил етикету у спілкуванні з однолітками та із старшими.
	<i>Статеві стосунки, їх наслідки.</i> Особиста гігієна. Екскурсія до Кожно-венерологічного диспансеру, просвітницька бесіда з медичними працівниками (гінеколог, уролог, венеролог) на тему статевих стосунків.	<ul style="list-style-type: none"> – Знати й називати поняття статеві стосунки, умови й правила статевих стосунків. – Знати, називати й дотримуватися правил особистої гігієни. – Дотримуватися правил поведінки і спілкування у медичній установі, з дорослими та однолітками. – Мати уявлення щодо наслідків порушень статевої поведінки. 	<ul style="list-style-type: none"> – Знати, намагатися назвати й дотримуватися правил особистої гігієни. – Дотримуватися правил поведінки і спілкування у медичній установі, з дорослими та однолітками. – Мати уявлення щодо наслідків порушень статевої поведінки.
	<i>Екскурсі до установ працевлаштування.</i> Роль трудової діяльності у житті дорослої людини. Найбільш раціональний маршрут	<ul style="list-style-type: none"> – Знати й називати мету та переваги працевлаштування. – За допомогою Інтернету знайти (за допомогою вчителя) адресу та маршрут до установи 	<ul style="list-style-type: none"> – Дотримуватися правил поведінки в установі, у громадському транспорті. – Дотримуватися етикету спілкування з однолітками, дорослими, працівниками установи.

<p>проїзду до кафе (прокладання маршруту на занятті за допомогою карти).</p> <p>Вибір транспорту (маршрутки, автобуси, трамваї), придбання й поповнення Е-квитків, правила проїзду та поведінки у громадському транспорті.</p> <p>Правила поведінки у громадських місцях, етикет спілкування зі старшими та однолітками.</p>	<p>працевлаштування й самостійно дістатися пункту призначення.</p> <p>– Знати, називати й дотримуватися правил культурної поведінки в громадському транспорті, в установі.</p> <p>– Дотримуватися етикету спілкування з однолітками, дорослими, працівниками установи.</p>	<p>– Активно долучатися до виконання роботи.</p>
<p><i>Заключне заняття.</i></p> <p>Правила дорожнього руху.</p> <p>Поведінка дитини у незнайомій, непередбаченій ситуації (якщо заблукав, загубився).</p> <p>Правила етикету за столом, у гостях, в громадських місцях та у спілкуванні з однолітками та із старшими.</p> <p>Пригадування екскурсій, подорожей які здійснили протягом року.</p> <p>Порядок здійснення покупок у магазині.</p> <p>Організація власного дозвілля у вільний час.</p> <p>Прощання із учнями на час літніх</p>	<p>– Знати, називати, писати своє ім'я, прізвище та своїх батьків.</p> <p>– Знати, називати, писати домашню адресу, номер телефону батьків (знати, де записано).</p> <p>– Знати й дотримуватися правил поведінки у різних ситуаціях.</p> <p>– Пам'ятати й розповідати (з опорою на фотокартки) історії з екскурсій, які відвідав протягом року.</p> <p>– Формулювати побажання на літо своїм однокласникам.</p>	<p>– Намагатися назвати, вибрати своє ім'я та прізвище, написане на карточці та імена своїх батьків.</p> <p>– Знати імена інших учнів класу.</p> <p>– Знати, де (<i>у кармані, у портфелі, на руці</i>) знаходиться його власна картка з його ім'ям, адресою й телефоном батьків/осіб, що їх замінюють).</p> <p>– З допомогою педагога дотримуватися правил поведінки на занятті, у громадських місцях та транспорті, у церкві.</p> <p>– Диференціювати кольори світлофору, знати, на який колір можна переходити дорогу. Виконувати</p>

	канікул.		<p>основні правила дорожнього руху.</p> <ul style="list-style-type: none">– Намагатися акуратно їсти й пити, дотримуватись правил поведінки за столом.– Вибирати зображення тих місць культурного відпочинку, які відвідав протягом року.– Розповісти (за допомогою, жестів, піктограм) про свої враження від екскурсії, які відвідав протягом року.– Знати й намагатися дотримуватись правил культурної поведінки під час спілкування з однолітками.
--	----------	--	--

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО АЛГОРИТМУ І ОРІЄНТОВНОГО ПЛАНУ БЕСІДИ ЗА ПРОГРАМОВИМИ ТЕМАМИ.

АЛГОРИТМ ПРОВЕДЕННЯ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВИХ ЗАНЯТЬ.

Алгоритм проведення занять за кожною темою має три основні етапи:

- 1) ознайомлення з темою;
- 2) відтворення ситуації у межах школи чи кабінету;
- 3) закріплення навичок та знань у реальних ситуаціях.

Винятком є такі теми, як: кохання, статеві стосунки, шлюб.

Орієнтовний алгоритм корекційно-розвиткового заняття на прикладі теми «Здійснення покупок» (5 клас).

Зміст занять за темою: “Види торговельних споруд (магазини, супермаркети, кіоски, ринки), їх призначення й відмінності. Працівники супермаркету (продавці, касири, консультанти, охоронники). Порядок купівлі товарів у супермаркеті”.

Алгоритм роботи.

I етап: “Ознайомлення з темою в межах кабінету”. Кількість занять за першим етапом роботи визначається спеціалістом в залежності від швидкості оволодіння дітьми знаннями й навичками та іншими організаційними умовами.

План заняття.

1. Привітання.

2. Повторення правил спілкування:

- не запізнюватись;
- не перебивати;
- звертатись один до одного по імені (а не він/вона);
- бути уважним;
- не ображати один одного;
- бути активним.

3. Ознайомлення дітей з основними відмінностями та призначенням різних торговельних споруд (магазин, супермаркет, кіоск, ринок), використовуючи їх зображення.

4. Гра «Різні магазини».

Мета: формування знань про призначення й відмінності різних торговельних споруд.

Обладнання: зображення (на картках або в електронному вигляді) різних торговельних споруд таких як: магазин, супермаркет, кіоск, ринок (фото реальних

торгівельних споруд або зображення з інтернету), картки з написами назв («магазин», «супермаркет», «кіоск», «ринок»). Або (для дітей з інтелектуальними порушеннями помірного ступеня) фотографії (роблять батьки) тих торговельних споруд, що відвідують батьки дитини, поряд з домом.

Завдання 1. За вербальною інструкцією учні знаходять зображення необхідної торговельної споруди.

Завдання 2. За допомогою педагога підбирають до зображення відповідне слово.

Завдання 3. Самостійно або за допомогою спеціаліста визначають (намагаються визначити) відмінності та призначення кожної з торговельних споруд.

5. Вирішення задач учнями самостійно або за допомогою спеціаліста.

Задача: до якої торговельної споруди підеш, якщо тобі необхідно:

- А) закупити продукти на тиждень;
- Б) купити домашнє молоко;
- В) терміново необхідно купити печиво до чаю (гості на порозі);
- Г) ти відчуваєш спрагу і необхідно купити пляшку води;
- Д) купити газету.

6. Гра «Працівники магазину».

Мета: формування знань про роботу різних працівників супермаркету.

Обладнання: зображення різних працівників супермаркету (касири, консультанти, охоронники), написи назв різних працівників супермаркету.

Хід гри: спеціаліст демонструє дітям зображення та розповідає про роботу різних працівників супермаркету, обговорює з дітьми різні ситуації, в яких необхідно звернутися до того чи іншого робітника супермаркету. За вербальною інструкцією учні знаходять зображення необхідного працівника супермаркету. За допомогою педагога підбирають до зображення відповідне слово. Самостійно або за допомогою спеціаліста визначають (намагаються визначити) в якій ситуації до кого з працівників супермаркету необхідно звернутись.

7. Завершення заняття. повторення та підсумок.

II етап: “Відтворення ситуацій здійснення покупок в магазині в умовах класу (школи)”. Кількість занять визначається спеціалістом.

План заняття.

1. Привітання.

2. Повторення правил спілкування.

3. Гра «Магазин».

Мета: формування алгоритму здійснення покупок.

Обладнання: зображення різних продуктів харчування або іграшкові продукти харчування, папір, ручка, ксерокопії грошей різного номіналу, монети різного

номіналу (необхідно розрахувати приблизну суму покупок для кожного учня і підготувати для кожного учня набір копій купюр та монет), цінники на товари.

Хід гри: спеціаліст обговорює з учнями мету здійснення покупок, тобто для чого, якої страви необхідно купити продукти (для бутерброду з ковбасою, з сиром, з рибою, для яєчні, для чаювання з гостями (чай та печиво), для приготування салату свіжого тощо). Визначає для кожного учня свою страву. Кожен учень самостійно або за допомогою спеціаліста складає (пише або обирає зображення чи написи назв продуктів) список продуктів, зазначаючи кількість одиниць товару, згідно тієї страви, яку отримав у завданні. Далі спеціаліст разом з учнями організують прості, домовляються де буде знаходитись у кабінеті каса, вхід у магазин, де вітрини, розкладають продукти на вітрини та цінники. Після чого дітям пропонується купити за списком продукти, дотримуючись послідовності дій - зайти до умовного супермаркету, взяти кошик /пакет, знайти необхідний відділі, покласти до кошика/пакета необхідну кількість товарів з урахуванням суми грошей яка є в учня, розрахуватись на касі, взяти чек.

4. Завершення заняття. повторення та підсумок.

III етап: “Здійснення покупок у реальному супермаркеті”.

1. *Підготовка.* Третій етап потребує певної підготовки, а саме: напередодні обговорити з батьками дітей, які продукти діти купуватимуть (батьки визначають ті продукти, які потрібні вдома, в межах 5 одиниць, із визначенням кількості або ваги), скласти список продуктів, батькам необхідно надати своїм дітям приблизну суму коштів для цих продуктів; заздалегідь домовитись із адміністрацією супермаркету про можливість проведення практичного заняття з дітьми у їхньому супермаркеті (це стосується ситуації, якщо у батьків не має можливості виділити кошти дітям на покупку тих чи інших товарів і після здійснення покупок діти повертають товари на прилавки).

2. *Хід заняття:* самостійне або з допомогою спеціаліста здійснення покупок у супермаркеті дотримуючись порядку: підготувати список необхідних продуктів, зайти до супермаркету, взяти кошик, знайти вивіски-назви необхідних відділів, покласти до кошика необхідну кількість товарів, враховуючи кількість наявних у учня коштів, розрахуватись на касі, взяти чек, скласти товари у свій пакет.

3. Завершення заняття, обговорення труднощів, підведення підсумків.

ОРІЄНТОВНІ ПЛАН БЕСІДИ НА ТЕМУ

Орієнтовний план бесіди на тему «Екскурсія до поліклініки» (7 клас).

Коли ми хворіємо, ми йдемо до лікаря у поліклініку.

Якщо у нас болить у грудях, ми кашляємо, маємо нежить – йдемо до **педіатра або до терапевта**. Педіатр – лікар, який лікує дітей та підлітків до 18 років. Після 18 років треба йти до терапевта у поліклініку для дорослих.

Якщо раптово заболить живіт, людина пораниться чи у неї буде чиряк – вона повинна йти до **хірурга**.

До цих лікарів ми ходимо, коли у нас щось болить, або ми себе погано відчуваємо. Але до двох лікарів – стоматолога та гінеколога – дівчатам та жінкам потрібно ходити два рази на рік, навіть якщо нічого не болить.

Стоматолог – зубний лікар – оглядає наші зуби і, якщо вони хворі, лікує їх: ставить пломби чи вириває зуб, який не можна вилікувати. Якщо ходити до нього регулярно і не боятися – зуби боліти не будуть, а маленькі дірочки легше пломбувати, ніж великі і болючі.

Гінеколог – це лікар, до якого ходять лише дівчата та жінки. Він приймає або у поліклініці, або у жіночій консультації. *Дівчина повинна знати, де знаходиться районна поліклініка та жіноча консультація. Матері бажано познайомити доньку з дільничним гінекологом, щоб вона могла самотійно до нього ходити. Не треба лякати дівчину цим лікарем, його відвідини повинні стати для неї такою ж буденною справою, як і прийом у терапевта чи районного психіатра.* Коли дівчина чи жінка йде до гінеколога, вона повинна мати з собою пелюшку чи серветку, а також стерильні гумові рукавички, які можна купити в аптеці. Лікар спочатку питає про самопочуття та скарги пацієнтки, потім дивиться їй на кушетці, а якщо потрібно, дивиться на спеціальному кріслі. Гінеколог лікує усі хвороби жіночих статевих органів. До нього треба йти тоді, коли довго немає місячних, коли вони болючі чи надто тривалі; коли з'являються виділення з піхви; коли болить низ живота або коли жінка думає, що вона вагітна.

До **лікаря-уролога** у дитячу чи дорослу поліклініку хлопці та чоловіки приходять на огляд один раз на рік і тоді, коли у них болять або дуже сверблять член та яєчка, їм часто хочеться ходити в туалет і це буває боляче. До лікаря також звертаються тоді, коли важко розпочати чи закінчити статевий акт. Лікар розпитує про те, де у хворого болить, оглядає статеві органи та призначає лікування. Уролога не треба соромитися, бо він стежить за здоров'ям чоловіків і вчасно може надати допомогу.

**Орієнтовний план бесід на теми сексуального виховання підлітків з порушеннями інтелектуального розвитку (8-10 класів)
(для педагогів, вихователів, психологів та батьків).**

Вступне слово.

Часто ми стикаємося з упередженим ставленням батьків та фахівців до поняття «сексуальне виховання», які до того ж часто не усвідомлюють його спільні та відмінні ознаки з вихованням статевим. Насправді ж **статеве виховання** – це система громадських, педагогічних та медико-психологічних дій, спрямованих на виховання у дітей та підлітків правильного ставлення до питань статі. Тоді як **сексуальна просвіта** – це інформування дітей та підлітків з питань анатомії та фізіології статі людини, психосексуального розвитку та виконання статевих ролей. Під сексуальним вихованням розуміють не лише інтимні стосунки сексуальних партнерів, але й засвоєння дітьми та підлітками певних статеворольових моделей поведінки, формування навичок спілкування людей різної статі. Особливо наголошується саме на соціальній складовій цієї проблеми.

Враховуючи існуючі суперечності у визначенні понять та особливості психосексуального розвитку дітей та підлітків з порушеннями інтелекту, ми вважаємо за доцільне ввести поняття психологічного супроводу або психологічної підтримки психосексуального розвитку дітей, підлітків та молоді з порушеннями інтелектуального розвитку.

Окрім безпосередньої роботи з підлітками, необхідно проводити також просвітницьку роботу з батьками та фахівцями, адже саме від скоординованості зусиль та єдиних вимог залежить ефективність виховних впливів.

Проте багато хто вважає, що людям з інтелектуальною недостатністю не варто давати знання про особливості міжстатевих стосунків, аби не викликати до них надмірної цікавості. Такі думки пов'язані із соромом говорити про статеві стосунки. Щоб допомогти дітям, ми повинні самі стати зрілими у сексуальному сенсі. Не слід забувати, що знання – це могутня сила, адже жертвами сексуальних домагань часто стають саме недосвідчені у питаннях статі та статевих стосунків діти. Крім того, сексуальні стосунки – це не лише фізіологічний акт, але й велике розмаїття стосунків між чоловіком та жінкою, як-от: знайомство, побачення, закоханість, бажання створити сім'ю.

Проводити бесіди та заняття з підлітками та молоддю з інтелектуальними порушеннями потрібно з урахуванням їхніх психологічних особливостей, рівня загального розвитку та обсягу наявних знань. Подані нижче зразки бесід є орієнтовними і мають бути адаптовані до особливостей конкретного вихованця, рівня його розвитку та його запитів стосовно даної теми. Не завжди потрібно розповідати в деталях кожний аспект статевих стосунків, проте, якщо молоді люди ставлять запитання, які, як правило, виникають у них після перегляду фільмів, ілюстрованих

журналів чи розмов з більш «досвідченими» приятелями, дорослі можуть знайти на них відповіді, зокрема, у даних рекомендаціях.

Тема: «Про дружбу».

Кожній людині потрібно мати друга. Друг – це людина, яка нас розуміє, може вислухати і дати пораду. Друг ніколи не залишить товариша на самоті з його проблемами. Друзі мають спільні інтереси і захоплення, вони люблять проводити час разом, говорити по телефону, ходити у гості один до одного та на прогулянки.

Навіть, якщо вони відвідують різні школи чи реабілітаційні центри, їм завжди є про що поговорити. Для того, щоб бути гарним другом, потрібно уміти не лише говорити, але й слухати іншого. Дружба починається тоді, коли люди довіряють один одному. Друзі ніколи не нудьгують разом.

Тема: «Про кохання і любов».

Любити когось – це бажати йому щастя, здоров'я та добра. Це значить – без вигоди для себе допомагати тому, кого любиш. Можна любити дивитися телевізор, любити кицьку, любити їсти. Ми любимо маму, тата, наших рідних тому, що вони у нас є. Мати безкорисно любить свою дитину і радіє від її присутності.

З 11-ти років дівчата та хлопці починають закохуватися. Їм подобаються як ровесники, так і люди, які старші за них. Якщо дівчина закохується у відомого співака, вона починає збирати листівки з його фото, дивитися його кліпи, слухати пісні. Тоді дівчина переживає платонічне кохання без бажання статевого відносин.

Для дівчат у коханні важливою є романтика. Їй подобається, коли дарують квіти, говорять компліменти. Хлопці ж більше уваги звертають на зовнішність дівчини, у них швидко виникає статеве збудження, яке дівчата часто вважають проявом кохання.

Коли люди кохають один одного, вони хочуть бачитися частіше і ходять на побачення. На побаченнях закохані можуть гуляти разом, ходити в кафе, дивитися фільми в кінотеатрах чи ходити на вистави до театрів. Хлопці дарують дівчатам квіти і пригощають морозивом чи кавою. Якщо люди кохають один одного, вони починають обніматися і цілуватися. Але не треба ходити на побачення тільки тому, що так роблять інші. Якщо ви повертаєтеся з побачення увечері, хлопець обов'язково повинен провести дівчину додому.

Тема: «Статеві стосунки».

Для продовження свого існування на світі всі живі істоти, а також люди повинні давати потомство – народжувати собі подібних. Це відбувається тоді, коли чоловічий сперматозоїд зустрічається з жіночою яйцеклітиною.

Жінка, як і чоловік, відчуває задоволення від статевих стосунків, проте їх наслідком можуть стати ще й вагітність та хвороби, які дуже довго лікуються. Щоб цього уникнути, дуже важливо використовувати під час сексу презервативи.

Презервативи – це маленькі гумові мішечки, які одягаються на член чоловіка і допомагають попередити вагітність жінки та хвороби, що передаються статевим шляхом.

Якщо презерватив одягається, сперматозоїди не потраплять до піхви, жінка не завагітніє, і обидва не захворіють на тяжкі хвороби. Статеві стосунки без презерватива можливі лише тоді, коли хлопець і дівчина, чоловік і жінка люблять один одного, знають, що обидва здорові та мріють народити спільну дитину.

Ми радимо, щоб батьки вдома чи фахівці на заняттях із сексуального виховання показали, як одягається презерватив. При цьому рекомендуємо не використовувати допоміжні предмети, а скористатися фалоімітатором, який можна придбати у магазинах товарів інтимного призначення, які є у багатьох містах України. Досвід батьків свідчить про доцільність подібних покупок, адже з їх допомогою можна вирішити деякі проблеми, пов'язані зі статевим розвитком їхніх дітей.

Жінкам, які мають сексуальні стосунки з чоловіками, лікар-гінеколог допомагає вибрати надійний засіб попередження вагітності. Окрім презервативу, який захищає жінку ще й від хвороб, які передаються через сексуальні стосунки, попередити вагітність можна спеціальними гормональними пігулками, які також призначає лікар.

Тема: «Вагітність, пологи, або звідки беруться діти».

В середині тіла, за піхвою, у жінки знаходиться матка. Це орган, за формою схожий на грушу, у ньому росте дитина. З обох боків до матки приєднані маточні труби, які закінчуються яєчниками – невеликими органами овальної форми. В яєчниках постійно утворюються нові яйцеклітини, які через маточні труби потрапляють до матки. Коли яйцеклітина в маточних трубах зустрічається з чоловічим сперматозоїдом, вона запліднюється та потрапляє в матку, де з заплідненої яйцеклітини утворюється кулька, яка швидко збільшується. З неї утворюються всі органи майбутньої дитини: очі, руки, ноги, тулуб, мозок. Тоді кажуть, що жінка завагітніла і чекає дитину.

Для того щоб жінка дізналася, чи вона вагітна, їй треба купити в аптеці спеціальний тест на вагітність і використати згідно з доданою до нього інструкцією. Якщо тест виявиться позитивним, жінці треба іти до лікаря-гінеколога, щоб той підтвердив вагітність. Якщо жінка не може самостійно зрозуміти, як користуватися цим тестом, їй треба звернутися до мами чи одразу до лікаря.

Коли жінка дізнається, що вона вагітна, їй треба думати про своє здоров'я, не нервуватися, слухати приємну музику, ходити на прогулянки і правильно харчуватися. А ще їй потрібно знати, як росте у неї в животі її дитина.

Так, на третьому тижні у дитини починає битися серце та формується нервова система. Наприкінці 4-го тижня довжина зародку становить 4 мм, а шеститижневий зародок вже дуже схожий на дорослу людину: голівка притиснута до грудей, видно очі, на ручках є пальчики. Через три місяці після запліднення довжина дитини становить 13 см, вона плаває у спеціальному мішечку в матці і їсть через пуповину. На животі у кожної людини є дірочка – пуп. Через цю дірочку дитина харчувалася, коли була у мами в животі.

П'ятимісячна дитина важить майже півкілограма, а майбутня мати в цей час починає відчувати у себе в животі її рухи.

Сьомий та восьмий місяці вагітності – це період дуже швидкого зростання дитини, на вигляд вона нічим не відрізняється від немовляти і вже готується народитися. У цей час живіт жінки стає великим, їй важко ходити і незручно спати, але вона дуже любить свою дитину і чекає на її народження.

Через дев'ять місяців після запліднення дитина стає великою і вже не вміщається у мами в животі. Вона починає виходити назовні. В цей час жінка відчуває біль внизу живота, в неї починаються пологи. Дуже важливо, щоб народження дитини відбувалося в лікарні – пологовому будинку, де гінекологи та акушери допоможуть дитині безболісно вийти із живота матері.

Тема: «Інфекції, що передаються статевим шляхом».

Є інфекції, якими ми можемо захворіти, коли вступаємо у статеві стосунки. Це буває тоді, коли чоловік або жінка вже хворі і можуть передати свою хворобу тому, з ким мають статеві стосунки. Ці хвороби (сифіліс, гонорея, герпес, молочниця (кольпіт), трихомоноз тощо) дуже довго лікуються і тому важливо вчасно звернутися до лікаря. Часто людина сама не знає, що вона хвора і може заразити інших. Тому чоловіку, коли він займається сексом, потрібно одягати презерватив. Ознаками таких хвороб є виділення з неприємним запахом із піхви чи члена; свербіння та біль у статевих органах; поява на них виразок. З першими ознаками хвороби жінці потрібно звернутися до гінеколога, а чоловіку – до уролога, які, якщо буде потрібно, дадуть направлення на обстеження до шкірно-венерологічної лікарні.